

Mnogoterost živeža je velika, še večja pa je v tem, kako si živež pripravljajo. Brez konca in kraja so čudne sladkarije raznih narodov. Enemu se prilega gobec ali mehki nos neke posebne zverine, drugi bi dali za ikre morskega soma, za ribje želodce, za še ne izvaljene race in piščeta, za morske polže in tičja gnjezda dušo in telo. To vse je zlasti pogoltnim Kitajcem čez vse. Eskimo plava v neizrekljivi sreči, kedar si more mamazati svoj golt z lojenimi svečami, s katerimi svetijo na ladijah; Abisinec se upijani s surovo krvjo, katera neki ravno tako upijani, kakor žganje. V Parizu so hoteli nekdanj nekega človeka raztrgati, ko jim je priporočal konjsko meso za živež, al glejte dandanes narobe svet! Dandanes ima v večem delu velikih mest mesnice, kjer prodajajo samo konjsko meso.

Najčudovitej izglede sladnosti pa nahajamo v visokih severnih deželah. Tu je špeh morskih psov najslajši grizljaj, s katerim jejo neprezvečeno jelenovo pičo kot salato, potem kožo morskega soma v drobne koščke razrezano, katera jim je neki sladka, kakor nam sladkor. Morski konj ima okusno meso; je skoraj kakor grobo govejo meso, in surova jetra morskega konja so neki tako dobra, da bi se človek lahko zamaknil! Zmrznjeno meso morskega psa je kaj dober živež popotnikom in še celó, kedar je ognjito celo poletje s travo pokrito ležalo, je čez vsako sladkarijo pozimi! Iz jelenovih želodcev delajo jed „nerakakuk“ imenovano; to si pošiljajo prijatli in sosedje, kakor pri nas potice in kolice. Pozimi zakuhujejo Grenlandčani neke jagode z angeliko in jajci, vržejo to vse v kožo morskega psa in zalijejo z ribjo mastjo. Čez meso severnega jelena ne pozna Eskimo nič boljšega in še celó zmrznjeno njegovo meso je Grenlandčanu bolje, kakor kdo vé kakošna pečenka na kraljevi mizi.

V Belužistanu pokladajo živini neko zmes iz dateljnov in suhih rib, ljudje sami pa se samo z ribami živé; na Angleškem mečejo več plemen rib na cente po polji, da zemljo gnojé; vrh tega pa, da s tem zrak okužujejo, zdiha jezero in jezero gladnih ljudi po kosilu. Tuna riba (Thunfisch) atlantskega morja ima telečjemu podobno meso, samo bolj suho in trdo je; tudi jeseter, ki je bil starim Grkom in Rimcem tako ljub, je tak in njegovo meso je brez krvi; meso dolgonosatega jesetra pa je kakor goveje, samo debelokitasto, žaltovo in neokusno je. Morski volk ima suho in kislo meso; Havana je edino mesto, kjer ga prodajajo. Kitajci pripisujejo njegovi koži in njegovemu repu posebno moč. Zamorci zlatega primorja ljubijo zlo njegovo meso, ravno tako tudi meso povodnih kónj in aligatorjev, in prebivalci Polinezije se preobžró z unim, da zbolé, ker tako meso surovo žró. V Šotiji in nekaterih drugih severnih deželah jejo mesó več plemen morskega volka. Morsko jeguljo, suho in zribano, imajo v nekaterih deželah, da z njo juho bolj gosto delajo; tudi njeno meso ima okus kakor telečje meso. V nekaterih krajih Angleškega jo zapekajo z mnogimi drugimi rečmi v kruh.

Tudi drugi narodi, ne samo prebivalci zlatega primorja, jejo golazni z velikim veseljem. Dasiravno se gostujemo z morskimi črepahami (šildkrotami), se nam studijo deželske črepahe; al v juho, katero jejo popotniki po južnem Italijanskem in na otoku sicilijanskem, se kuhajo večidel le deželske črepahe. Na otoku Trinidad in na drugih otocih so te živali zlo drage; jajca tako imenovane zaprte črepahe so severnim Amerikanem kaj prijetna jed. V severni kakor tudi v južni Ameriki so mastni morski terapini, kateri so proti koncu poletja vjeti, silno draga jed in njih jajca plačujejo z dragimi denarji.

(Dal. prih.)

Znanstvene stvari.

„Matiče Slovenske“ občni zbor

v Ljubljani 12. marca 1879.

Predsednik dr. Jan. Bleiweis, ko konstatira pravilno število pričujočih družbenikov, prične zborovanje s sledečim govorom:

Zbrali smo se danes, prečastiti gospodje, v občni zbor, ki je 14. v vrsti rednih „Matičinih“ zborov, da rešimo vse to, kar po pravilih našega društva pripada področju občnega zbora. Zboroval je pa lani novembra meseca pod predsedstvom preč. gosp. dr. Jarca izvanredni zbor, ki je meni naklonil največo čast, ki jo „Matica“ more nakloniti svojim članom, namreč, da me je imenoval častnega uda. Dolžnost mi je, da slavnemu zboru danes za toliko odlikovanje izrekam najtoplejšo zabvalo, kateri dodajam zatrdno obljubo, da hočem, dokler le morem, delati tudi za našo, slovenskemu narodu živo potrebno literarno društvo.

Ne morem pa si kaj, da ne bi na tem mestu tudi ponavljal, kako mi v spominu na to, kar se je meseca novembra godilo v Ljubljani, še zmirom srce veselja igra, da je sedemdesetletnica moja dala povod sijajnim dokazom, kako srčne simpatije uživa naš narod slovenski pri družih sinovih matere Slave, in to moje veselje je zdaj tem večje, ko vem, da nikdo zaradi mene ne trpi žalosti, česar smo se bali, ko je počil glas, da slavnoznani rodoljub, prečastiti gosp. Biankini utegne zaradi svojega govora kake neprijetnosti doživeti, a zdaj radostni čujemo, da ne.

Dolžnost mi je dalje omeniti, da „Matičin“ odbor obžaluje zgubo mnogoletnega, mnogostransko izvedenega in vzlasti v odseku za izdavanje knjig (šolskih in drugih) marljivega odbornika gosp. Ivana Šolarja, ki premeščen v Dalmacijo zdaj kot nadzornik ondašnjih srednjih šol posluje v Zadru, kjer narod slovanski od njega pričakuje zvesto varstvo narodnih pravic v ondašnjih šolah.

Med knjigami, ki jih je Matica lani izdala, ste dve prišli na svetlo po sklepu lanskega občnega zbora („Potovanje okoli sveta“ po Jul. Verneju in „Slovnica hrvatska za Slovence“ Marnova), ena pa bila je navadni Matičin „Letopis“, obsegajoč na blizo 30 pôlah mnogo-vrstno gradivo, obdelano od odličnih pisateljev naših. Te knjige so od ene strani hudo grajane, od druge pa toplo hvaljene; — a to je uže navadna osoda „Matičinih“ tiskovin, ki še le čez leta najdejo zaslužen priznanje. Tako se je godilo s šolskimi knjigami, zemljevidi itd. Kritika mora biti, to je prav, — brez kritike in opozicije ni nikjer pravega življenja; za najboljšo kritiko pa povsod velja le tista, ki z delom svojim kaže, da zna to ali ono bolj narediti, kakor drugi. Pot do delovanja na „Matičinem“ polji je vsacemu pisatelju odprta; ni tedaj lojalno gledati le „od strani“.

O delovanji „Matičinega“ odbora v preteklem letu bode gospod tajnik, o novčem gospodarstvu pa gosp. blagajnik poročal. Prijetna dolžnost pa mi je, da poleg tega, da rečem, da vsi gospodje odborniki, ki morejo v seje dohajati, marljivo sodelujejo, se še posebno gosp. Praprotniku in g. Vilharju javno zahvaljujem za marljivo in vestno opravljanje njunega težavnega posla.

Prečastiti gospodje! Končaje svoj govor priporočam posebno Vaši pozornosti 7. točko današnjega dnevnega reda, to je, zaostale dolgove družabnikov. Odbor „Matičin“ ni nikoli zanemarjal tega važnega finančnega vprašanja; ko pa je v odbor stopil gosp. Luka Robić,

strokovnjak v tej stroki, dobil je ugodno priliko, temeljito se lotiti rešitve te novčine zadeve. In res obširno preiskavo od začetka „Matičinega“ do letošnjega leta je izvršil gosp. Robič s toliko natančnostjo, da se čuditi mora, kdor pregleduje njegov operat. Zato mi je dolžnost javne zahvale za tako trudapolno delo gosp. Robiča, ki daje odboru podlago, dognati to sitno stvar do konca s pripomočjo današnjega zbora. —

Tajnik gosp. Praprotnik poroča o delovanju društva na drobneje. Udov je nekoliko prirastlo, vendar se je pa njih število zmanjšalo zavoljo neke druge reči. Novih je 52, število vseh pa 1977. Znižalo se je število zato, ker so se zbrisali vsi tisti, ki so letnino na dolgu ostajali. Nekaj jih je tudi umrlo, med njimi več odličnih. Za častnega uda voljeni gosp. Davorin Trstenjak se je zahvalil v posebnem pismu, ki se prebere. Lansko leto sklenjeno štirikratno tiskanje in razpošiljanje letopisa se je skazalo tako nepraktično, zamudno in drago, da stavi odbor nasvêt, naj se izdaja ves skup in pošilja udom z drugimi knjigami vred.

K temu poročilu tajnikovemu se oglasi g. Jurčič, ki graja posebno imenik društvenikov, ki se mu zdi nenatančen in gledé udov večkrat čisto napačen, ker veliko tam za ude tiskanih uže ni živih ali so pa v drugih krajih.

Tajnik gosp. Praprotnik se izgovarja na poverjenike, ki večkrat ne pošljejo pôl o pravem času, in to je posebno v Trstu gledé poverjenika g. D., ki ne dá nič glasú od sebe.

Blagajnik gosp. Ivan Vilhar bere račun lanskega leta, po katerem je dohodkov bilo 8154 gold. 80 kr., stroškov pa 6630 gold. 91 kr., toraj je ostalo čez še 1473 gold., ki se bodo pa deloma še porabili za zdaj še ne podane račune. Skupnega premoženja je 58.083 gold. 89 kr. Po proračunu, ki znaša dohodkov 4231 gold. 62 kr., oskrbovalnih stroškov pa 860 gold., toraj ostane za izdavanje knjig za letos 3371 gld. 62 krajc.

Ta račun in proračun zbor odobri in za pregled se po predsednikovem nasvetu volijo gg. Žagar, Celestina in Kadilnik. (Kon. prih.)

Politične stvari.

Berolinska pogodba — polovičarsko delo.

Da je berolinska pogodba o turških zadevah le polovičarsko delo, to zdaj vsak dan jasneje postaja. Evropski diplomati so v Berlinu proti volji prizadetih narodov skovali nekaj, čemur se zdaj ti narodi odločno ustavljajo. Ne vprašavši Bolgare so njihovo deželo razklali v dva kosa in južnega lepšega in bogatejšega pustili pod polumesecem, čeravno so časi uže davno pretekli, ko so se narodi smeli cepiti na dvoje in dandanes kraljuje ravno nasprotna ideja, namreč ta, da se narodi družijo v celote. Pretekli so tudi časi, ko so kar čez glave narodov sklepali pogodbe in zveze, česar se bodo diplomati še prekmalu prepričali. Uže na polotoku balkanskem zopet povsod vrebati se je vsak hip, da ne bi izkipelo z nova.

Rusi se povsod umikajo z Bolgarije, za njimi pa prihajajo turške čete in zasedajo glavna mesta in trdnjave. Do zdaj pač med Turki in Bolgari ni bilo še nobene praske, ker so Rusi še preblizo, al kako dolgo utegne to trpeti? V izhodni Rumeliji je gibanje in upitje po združenju z Bolgarijo čedalje silnejše, kaj pa še le bo, ko bo zadnji ruski vojak izginil iz dežele unkraj Balkana!

V Macedoniji je upor, o katerem so Turki poročali, da so ga popolnoma zadušili, zopet popolnoma oživil se in od vseh strani vrejo dobrovoljci k ustajnikom, katerih čete se vedno množijo. Gotovo čakajo te le ugodnega vremena in odhoda Rusov, da planejo iz svojih zakotij v ravnino nad Turke.

Z Grki se turška vlada tudi ne more poravnati, čeravno se Francozi močno potezajo za-nje in pritiskajo Turčijo, naj bi njim na ljubo si tudi kak kos odtrgala od svojega še živega trupla.

Tudi z Bosno ni še vse v tako lepem redu, kakor se morda vidi. Spomladi imamo pomakniti se še naprej do Novega pazara, al kakor se kaže, utegne biti to še trnjeva pot, na kateri bo Avstrija skusila, koliko je turška prijaznost do nje resnična. Tista „albanska liga“, zveza albanskih mohamedancev in po avstrijski armadi v Bosni in Hercegovini razkropljenih in ubeglih upornikov, o kateri se je uže lansko leto toliko govorilo, jela je zdaj tako drzno gibati se, da je moral črnogorski knez pomnožiti mejno stražo na tej strani in v Podgorici nakupičiti večjo vojno moč, da more o pravem času odbiti vsakoršni napad Albancev.

Največe važnosti se ve da je pa to, kar se v Bolgariji godi in se nje tiče, kajti med vsemi slovanskimi narodi na jugu turškem so Bolgari z berolinsko pogodbo najmanj zadovoljni, in to prav po pravici. Čeravno si sedanji ruski guvernêr knez Dondukov na vso moč prizadeva pomiriti razburjene duhove, vendar vkljub svoji veliki priljubljenosti v bolgarski skupščini nezadovoljnosti ne more potlačiti. V zbornici njeni so bili razgovori uže silno burni, ker se od 231 poslancev jih nič manj ko 102 strogo držita le tiste pogodbe, katero je sklenila Rusija s Turčijo v sv. Stefanu, in med temi je veliko zelo veljavnih možakov slovečega domoljubja. Eden takih je v zbornici krepko povzdignil svoj glas naravnost rekši, „da nikakor ne gre velikanskega poslopja zidati na pesek, kar se zdaj namerava, ter postavno pritrditi temu, da se celemu trupu odseka ud, po katerem bo rana vedno krvavela in vsacega sina domovine neprenehoma hudo sklela.“

Tako je mnenje vseh 231 poslancev, če tudi ga vsak javno ne izgovarja, ker vsak je prepričan, da take osode noben Bolgar ne mara. Zato je tudi večina odsekova — 20 poslancev — sklenila skupščini staviti predlog, naj sklene, da se ima izhodna Rumelija združiti z bolgarsko kneževino. Po vseh teh dogodbah se ne dá misliti, da bodo Bolgari zadovoljni z izvršitvijo berolinske pogodbe; veliko verjetneje je to, da le iz ozira do Rusije zdaj nočejo stopiti še na noge, a kedar odide ruska armada, bo gotovo bila ura, o kateri se bo boj za popolno rešitev iz turškega jarma vnovič pričel.

Če tedaj je že zdaj tako, ko se določbe berolinske pogodbe pričenjajo komaj izvrševati, kako bo še le potem, ko se bo jel kazati nesrečni sad njihov!

Da je berolinska pogodba le polovičarska, to so jeli spoznavati ne le po nji prizadeti narodi, marveč tudi uže velevlade, ki zdaj vidijo, da bo treba izdatnih popravkov (korektúr) na nji. In res je uže slišati, da je italijanskega ministerstva predsednik Depretis nasvetoval vladam evropskim, naj bi napravile še „shod po shodu“ v Rimu, pri katerem bi se izhodna štrana dala morda pametneje razmotati, kakor se je razmotala pod vplivom „poštenega mešetarja“ (des ehrlichen Mäklers) Bismarka v Berlinu. Vsakako potrebuje berolinska pogodba temeljite revizije, sicer ne bo miru, dokler na balkanskem polotoku ne dobí vsak narod tega, kar mu gre po božji in človeški postavi.

Znanstvene stvari.

„Matice Slovenske“ občni zbor

v Ljubljani 12. marca 1879.

(Konec.)

Šesta točka dnevnega reda, to je, odborov nasvèt o le enkratnem razpošiljanji društvenega „letopisa“, ki ga je tajnik v svojem poročilu motiviral, se sprejme brez razgovora.

Odbornik Klun poroča v imenu odborov o zaostalih letnih doneskih družabnikov in ustanovnih udov „Matice“. Odbornik Robič je namreč po trimesečnem trudu iz zapisnikov društvenih našel, da udje so na dolgu čez 9000 gold. Po natančnem prevdarku pa se je pokazalo, da ta znesek je previsoko cenjen, kajti med dolžniki so nekatera po trikrat vpisana ena in ista imena, dalje udje, ki so že davno umrli, pa niso bili o pravem času izbrisani, pa tudi drugi, ki knjig niso dobivali. Zaostanki se po takem izdatno znižajo. Odbor je prevdarjal, kako bi se vsaj nekaj tega denarja dobilo in kako bi se zabranilo daljnemu zaostajanju udov z letnimi doneski, pa bi se vendar število njihovo ne zmanjšalo. Nasveti njegovi so ti-le: 1. Tisti udom, ki so zadnja tri leta bili redni plačevalci, se zbriše prejšnji dolg (ker je misliti, da je v zapisniku kaka pomota); 2. nastavi se poverjenikov več kakor jih je zdaj, in 3. vprihodnje so udje in dobé družbine knjige le tisti, ki letnino plačajo do konca dotičnega leta.

Pri tej točki se vname živahen razgovor. Gospod Jurčič meni, da so tega zaostanka krivi menda največ tajniki „Matični“, kateri so bili v teh letih z drugimi posli tako preobloženi, da so za „Matico“ imeli premalo časa; tako rajnka profesorja Lesar in Tušek, tako tudi sedanji tajnik. Zato bi bilo treba, da bi si društvo dobilo stalnega tajnika, čegar glavni posel bi bilo tajništvo; se ve, da bi moral imeti več plače, nego so je imeli dosedanji.

Gosp. Klun odgovarja na to povdarjaje, da je med dolžniki blizo 200 tistih, ki so se leta 1871. nagloma vpisali (znani „chabrus“) in za katere je bila letnina za prvo leto plačana, pozneje pa nikdar več, in to znaša samo uže čez 2000 gold. Za te takrat vpisane društvenike se nič več ne vé, toraj je ta znesek gotovo zgubljen. Doba tajnika rajncega g. Lesarja kaže lep red, isto tako je pri sedanjem tajniku, le v dobi rajocega prof. Tuška so zaostanki največi.

Na to odgovarja gosp. Jurčič nekoliko, gosp. Regali pa pravi, da knjige, kakoršne izdaja „Matica“, niso za priprosti narod, ampak le za nekoliko (kakih 20) profesorjev, velika večina jih še celó ne prereže ne. Njemu se toraj zdi, da zaostanki izvirajo zeló tudi od tod, ker velika večina družbin knjig ne mara.

Gosp. Klun opemni na to, da „Matica“ je društvo bolj za omikane Slovence, ne pa za priprosto ljudstvo; za ljudstvo je „Mohorjevo društvo“.*)

Potem se sprejmeta prvi in drugi predlog odbora, o tretjem pa se zopet prične razgovor, ki se suče večidel o tem, kateri trmin naj bi se odločil kot zadnji za vplačevanje letnih doneskov. Nekateri po dr. Staretu želé, da bi se vplačevanje sklepalo s koncem julija, drugi, da je dosti, ako ud plača le do konca leta, tretji, naj bi se počasni udje opominjali k vplačevanju, po mestu Ljubljani pa naj bi se denar pobiral, četrti, naj bi se ravnalo tako, kakor ravna družba sv. Mohorja v Celovcu. Slednjič po dr. Zupancu obvelja

*) O tej zadevi bo vendar treba, da se Matičin odbor javno oglasi. Vred.

določba „Matičnih“ pravil, da ima odbor pravico izbrisati vsacega uda, ki svoje letnine ne plača do 1. julija, da se toraj za tacega tudi knjige ne tiskajo.

Ker posameznih predlogov ni bilo, zato se je vršila volitev tistih odbornikov, ki so morali po pravilih letos izstopiti. Oddano je bilo namreč 142 glasovnic, od katerih ste bili 2 neveljavni. Dr. J. Bleiweis, B. Raič, dr. J. Ulaga so dobili po 140 glasov, — grof Barbo in J. Šuman po 139, V. Urbas 138, L. Svetec, J. Vavrù in Fel. Stegnar 137 glasov.

Šolske stvari.

Zur Reform des Gymnasiums als einer Universalschule. Von Franz Selak. Agram 1879.

Pod tem naslovom je ravnokar na svetlo prišla knjižica, posvečena gospodu Franju Bradaški, ravnatelju kr. više gimnazije zagrebske. Pisatelja namen je, zdaj ko gre za preistroj naših gimnazij, tudi svojo vmes rêči, ker vidi, da se o predrugečnji gimnazij od izvedenih in neizvedenih strani dandanes toliko pisari, da imamo uže cele kupe vsakojakih nasvetov, tisti časnikarji pa, ki klečijo pred „zlatim teletom“ materializma, najbolj agitujejo zoper sedanjo vredbo gimnazij. Da pisatelj temeljito pozna naše sedanje šolske razmere, to kaže na vsaki strani svoje knjižice, katero smo od konca do kraja radostni čitali, in o kateri — če tudi vsega ne odobrujemo, kar pisatelj trdi — smemo rêči, da mnogo mnogo izvrstno dobrega zrna v sebi ima, ki je vredno, da bi se resno v prevdarek vzelo na onem mestu, ki odločilno vrti šolsko koló.

Zato ne moremo si kaj, da bi iz knjižice ne povzeli nekoliko zanimivih rêči.

Cenjeni pisatelj si stavi 3 vprašanja, na katera hoče odgovoriti „cum studio“ a sine ira“. Ta vprašanja so: 1) Kedaj in v kateri namen so se osnovala gimnazije? 2) Ali po današnji osnovi stojijo na vrhuncu modernega kulturnega gibanja in ali preobložujejo gimnazijsko mladino? 3) Kako naj bi se, če pravimo, da jih ne preobložijo, vendar predrugečile?

Predaleč bi segli, ako bi hoteli popisavati, kaj pripoveduje pisatelj z ozirom na prvo vprašanje o Grkih, Rimljanih, klasičnih jezicah itd.

Zato prestopimo na razpravo drugzega pisateljevega vprašanja. Tù stavi vsestransko omiko kot načelo gimnazij in se potem spušča v nadrobnosti, kaj naj bi se predrugečilo v gimnazijah: kako naj bi se učil veronauk, — kako učila klasična jezika (grški in latinski), — kako zemljepisje, zgodovina, fizika, kemija, kako naj se predrugečijo čitanke (berila) itd. Zanimivo je, kako pisatelj razpravlja učenje živih jezikov na gimnazijah. „Kdor hoče stati na vrhuncu svojega časa — pravi — mora znati vsaj veljavniše kulturne jezike. Nič ne razširi bolj našega duševnega obzorja nego znanje tujih jezikov, v katerih najbolj vidimo, kako mislijo in čutijo tuji narodi. Prislovica „kolikor jezikov znaš, toliko ljudi veljaš“ je tedaj velike vrednosti ne le iz materialnega, temuč tudi iz duševnega obzira. Uže latinski pesnik Ennij (Ennius), ki je znal tri jezike (latinski, grški in oscijski jezik) se je ponašal, da zaradi tega ima tri srca. Učenje tujih jezikov pa ima tudi dober vpliv na materni jezik, zato je Göthe po pravici rekel: „kdor tujih jezikov ne zna, ne vé nič pravega od svojega“. Jeziki so tedaj prav za prav doméne gimnazij. Žalibog, da avstrijske gimnazije popolnem zanemarjajo to načelo in da se v njih posebno slovanski jezik preganja tako